

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
सम्माननीय का.मु. प्रधान न्यायाधीश श्री कल्याण श्रेष्ठ
माननीय न्यायाधीश श्री ओमप्रकाश मिश्र
फैसला

०६९-सी-१२३३

मुद्दा: निषेधाज्ञा ।

का.जि.का.म.न.पा. वडा नं. २९ को हाल संयुक्त राज्य अमेरिकामा बसोबास गर्ने हरिबहादुर खडगीको अधिकृत वारेस सुजित धौवन्जार.....१ पुनरावेदक
विपक्षी

विरुद्ध

काठमाडौं जिल्ला गोलढुंगा गा.वि.स. वडा नं. ९ बस्ने पुरुषोत्तम घिमिरे.....१ प्रत्यर्थी
निवेदक
०६९-सी-१२३४

का.जि.का.म.न.पा.वडा नं. २९ को हाल संयुक्त राज्य अमेरिकामा बसोबास गर्ने हरिबहादुर खडगीको श्रीमती विद्या खडगीको अधिकृत वारेस सम्झना गुरुङ.....१ पुनरावेदक
विपक्षी

विरुद्ध

काठमाडौं जिल्ला गोलढुंगा गा.वि.स. वडा नं. ९ बस्ने पुरुषोत्तम घिमिरे.....१ प्रत्यर्थी
निवेदक

पुनरावेदन अदालतमा फैसला गर्ने:- माननीय न्यायाधीश श्री डा.कुलरत्न भुर्तेल
माननीय न्यायाधीश श्री सत्यराज गुरुङ
पुनरावेदन अदालत पाटन

पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६९।१०।१० को फैसला उपर विपक्षीहरूको तर्फबाट न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९ बमोजिम यस अदालतमा पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यस प्रकार छ:-

विपक्षी हरिबहादुर खडगी र विद्या खडगी श्रीमान श्रीमती हुन। का.जि. गोलढुंगा गा.वि.स. मा ९(ग) कि.नं. १२६ को १-०-०-० जग्गा विद्या खडगीको स्वामित्वामा रहेको र विद्या खडगी अमेरिकामा रहेको समयमा निजको श्रीमान् हरिबहादुर खडगीले उक्त जग्गा

मलाई विक्री गर्ने भनी मिति २०६४।१।२९ मा रु.४५,०००।— बैना बुझी विद्या खडगी अमेरिकाबाट आएपछि जग्गा पारित गरी दिने र जग्गामा मैले सोही मितिबाट घर, टहरा र पर्खाल निर्माण गरी हकभोग गर्ने शर्तमा बैना कागज गरेको थियो। मैले बैना कागजमा उल्लेख भएको शर्त अनुरूप सोही मितिबाट जग्गामा घर, टहरा र पर्खाल निर्माण गरी भोगचलन गरी आएको छु। तर उक्त जग्गा पारित गरिदिनुस् भन्दा विपक्षी हरिबहादुर खडगीले श्रीमती अमेरिकाबाट नआएकी भन्दै पर्खाई रहे। पछि मैले पुन जग्गा पास गरिदिन अनुरोध गर्दा अहिले जग्गाको मूल्य बढेकाले रकम थपी देउ भन्ने गरेका थिए।

म जग्गा पास गर्न जहिले पनि तयार भएर बसेको थिएँ। तर मिति २०६९।७।२ गते महानगरीय प्रहरी वृत बालाजु र ऐ.वीट मुडखुका प्रहरी कर्मचारी र हरिबहादुरका छोरा हुँ भन्ने व्यक्तिहरू मैले भोग चलन गर्दै आएको जग्गामा आई मलाई ३५ दिनभित्र घर टहरा हटाउनुस, होईन भने प्रहरी आफैले भत्काउने र हटाउने छ । क्षति भयो भन्न पाउनु हुने छैन भनी सर्जिमिन मुचुल्का जस्तो एउटा कागज लेखी मलाई हस्ताक्षर गर्न भनेका थिए । तर मैले हस्ताक्षर गर्न मानेन । मैले हरिबहादुरसँग भएको बैना कागजमा भएको शर्त अनुरूप घर टहरा बनाई बसेको अवस्थामा विपक्षी प्रहरी कार्यालयलाई धम्की दिई घर टहरा हटाउने अधिकार छैन। तथापी ३५ दिनभित्र घर टहरा हटाउनु नत्र प्रहरीले हटानेछ भनी भने बाट मेरो भोग चलनको घर टहरा विपक्षीहरूले भत्काउने र हटाउने आशंकाको विद्यमानता हुँदा नागरिक अधिकार ऐन, २०१२ को दफा ३, ६(५)(६), ९ र १० द्वारा प्रदत्त कानूनी अधिकारको संरक्षणको लागि ऐ.ऐनको दफा १७(२) बमोजिम विपक्षीहरूको नाममा घर टहराबाट नहटाउनु, नउठाउनु भनी विपक्षीहरूको नाममा अन्तरिम आदेश सहितको निषेधाज्ञाको आदेश जारी गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराले प्रत्यर्थी पुरूषोत्तम घिमिरेले पुनरावेदन अदालत पाटनमा पेश गरेको निवेदन।

यसमा विपक्षीहरूबाट १५ दिनभित्र लिखित जवाफ मगाउनु। अन्तरिम आदेशको माग भएको सम्बन्धमा विचार गर्दा निवेदकले जग्गाधनीको श्रीमान हरिबहादुर खडगीसँगबाट बैनाको कागज गराएको भन्ने निवेदन व्यहोराबाट देखिएको हुँदा निवेदन माग बमोजिम

अन्तरिम आदेश जारी हुने अवस्था देखिएन भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६९।७।१६ को आदेश।

निवेदनमा उल्लेख भएबमोजिम कुनै पनि कार्य प्रहरी कार्यालयबाट गरेको छैन। सो सम्बन्धमा प्रहरी कार्यालयलाई कुनै प्रकारको जानकारी समेत नभएको हुँदा प्रस्तुत निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको विपक्षी कार्यालय वृत्त र विटको तर्फबाट एकै व्यहोराले तर फरक-फरक रूपमा पेश भएको लिखित जवाफ।

निवेदन दावीको जग्गा मेरो हक चलनको होइन। मेरो श्रीमती विद्या खडगीको हकको हो । मैले बिक्री वितरण गर्न नपाउने भएता पनि रु.४५,०००।— रकम निवेदकबाट बुझी लिई बैनाको कागज गरेको हुँदा सो सम्मको उत्तरदायित्व बहन गर्न तयार छु। मैले निवेदकलाई समयमा नै पारित गराई दिन्छु भन्दा समेत निवेदक नमानी जग्गा हडप्ने दुषित मनासायले निवेदन दायर गर्न आएको हुँदा प्रस्तुत निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराले विपक्षी हरिबहादुर खडगीले पेश गरेको लिखित जवाफ।

निवेदक आफैले कि.नं. १२६ को जग्गा म विद्या खडगीको हो भन्ने कुरा स्वीकार गरेका छन्। मेरो नामको जग्गा मेरो श्रीमानले कुनै व्यहोराले बैना गर्नसाथ पारित हुने होइन। कानून बमोजिमको लिखतको अभावमा घर, टहरा र पर्खाल समेत निर्माण गर्न र भोग चलन गर्न नमिल्ने हुँदा प्रस्तुत निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराले विपक्षी विद्या खडगीको तर्फबाट पेश भएको लिखित जवाफ।

विवादित जग्गा खरिद बिक्री गर्ने गरी हरिबहादुर खडगी र निवेदकबीच रु.४५,०००।— रकम बुझी बैना कागज भई घर र टहरा बनाई निवेदक बसोबास गरी आएको देखिँदा उक्त घर टहरा हाललाई नभत्काउनु, नहटाउनु भनी विपक्षीहरूको नाममा निषेधाज्ञाको आदेश जारी हुने ठहर्छ भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६९।१०।१० को आदेश।

हामीहरूको बीचको कारोबार मेरो श्रीमतीलाई केही जानकारी छैन। बैना कागज नै विवादित छ। मेरो श्रीमतीको जग्गा बेच्ने कुनै चाहाना नभएता पनि बिक्री गर्न सकिन्छ की

भनेर बैना लिएको हो। हकै नभएको व्यक्तिसँग भएको कागजको आधारमा घर र टहरा बनाएर भोग गरी रहिरहेको छु भन्नु निवेदकको बल मित्याई हो । अर्काको स्वामित्वको जग्गामा मैले गरेको बैना कागजबाट प्रत्यर्थीको हक कायम नहुने हुँदा पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६९।१०।१० को फैसला बदर गरी पुनरावेदन जिकिर बमोजिम गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराले विपक्षी हरिबहादुर खडगीको अधिकृत वारेस सुजित धौवन्जारले यस अदालतमा पेश गरेको पुनरावेदन पत्र।

हामी श्रीमान श्रीमती नै दुबै अलग-अलग बसेका छौं। मैले श्रीमानलाई मेरो नामको जग्गा बिक्री गर्नको लागि मज्जुरी दिएकी छैन। मेरो नामको जग्गा मैले बिक्री नगर्दासम्म प्रत्यर्थीको जग्गामा हक हुदैन। यस्तो अवस्थामा जग्गाबाट मेरो हक मेटाउन र अर्काको हक कायम गर्नु भनेको न्यायको मान्य सिद्धान्तको विपरीत हुने हुँदा पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला बदर गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोरा विपक्षी विद्या खडगीको अधिकृत वारेस सम्झना गुरुडले यस अदालतमा पेश भएको पुनरावेदनपत्र।

यसमा प्रत्यर्थी विद्या खडगी भन्ने विद्या साहीको नाममा दर्ता रहेको का.जि. गोलढुंगा गा.वि.स. वडा नं. २(ग) कि.नं. १२६ को क्षेत्रफल १-०-० जग्गामा यी पुनरावेदकले विपक्षी निवेदक पुरुषोत्तम घिमिरेसँग बैना नलिएको र त्यहाँ घर टहरा बनाउने अख्तियारी समेत नदिएको देखिँदा मुलुकी ऐन अ.बं. ८२ नं. को हकद्वेया सम्बन्धी प्रश्न भएको हुँदा पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला विचारणीय देखिँदा अ.बं. २०२ नं. बमोजिम विपक्षी झिकाउनु भन्ने समेत व्यहोराको यस अदालतको मिति २०७०।१०।२६ को आदेश।

मैले शुरू रिट निवेदनमा कि.न. १२६ को जग्गामा आफूले बनाएको अस्थायी बासस्थानमा बस्न पाउने नागरिक हकको निरन्तरताको दावी गरेको हुँ। जग्गाको स्वामित्वमा मेरो दावी होइन। पुनरावेदकहरूले घरसारको लिखतबाट अचल सम्पत्तिमा हक टुटने गरी फैसला भयो भन्नु तथ्यलाई बंग्याउनु मात्र हुने हुँदा पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६९।१०।१० को फैसला सदर हुनु पर्दछ भन्ने समेत व्यहोराले प्रत्यर्थी निवेदकको तर्फबाट यस अदालतमा पेश भएको लिखित प्रतिवाद।

नियमबमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढी पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको मिसिल संलग्न सकल कागजातहरूको अध्ययन गरी हेर्दा पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६९।१०।१० को फैसला मिलेको छ, छैन? विपक्षीहरूको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्ने हो होइन भन्ने सम्बन्धमा निर्णय दिनु पर्ने देखियो।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा पुनरावेदक हरिबहादुर र विद्या खडगी श्रीमान् श्रीमती भएको तथ्यमा विवाद छैन । कि.नं. १२६ को जग्गा पुनरावेदक विद्या खडगीको नाममा रहेको देखिन्छ । उक्त जग्गा पुनरावेदक हरिबहादुर खडगीले प्रत्यर्थी पुरुषोत्तम घिमिरेलाई बिक्री गर्न मिति २०६४।१।२९ गते बैना कागज गरेको देखिन्छ । उक्त बैनाको कागजमा मैले तपाईं पुरुषोत्तम घिमिरेबाट सो जग्गा बिक्री गर्न रु ४५,०००।— बैना म एकाघरको श्रीमानले बुझी लिए । तपाईं खरिदकर्ताले आजैका मितिदेखि अस्थायी घर, टहरा र पर्खाल निर्माण गरी हक भोग गर्नु होला भन्ने व्यहोराले प्रत्यर्थीले जग्गामा हक भोग गर्न पाउने व्यहोरा उल्लेख भएको देखिन्छ । प्रत्यर्थी निवेदकले सो बैना कागजमा उल्लिखित व्यहोरा बमोजिम मिति २०६४।३।३२ गते गोलढुंगा गा.वि.स. कार्यालयबाट नक्सा पास गरी एउटा घर र दुईवटा टहरा निर्माण गरी बसोबास गरी आएको देखिन्छ ।

जहाँसम्म निषेधाज्ञा जारी हुनको लागि निवेदकको निर्विवाद हक भएको हुनु पर्दछ भन्ने पुनरावेदकहरूको जिकिर छ, सो सम्बन्धमा विचार गर्दा स्पष्ट हक अधिकार भएको कुरामा मात्र निषेधाज्ञाको आदेश माग गर्ने र निषेधाज्ञा जारी हुने सर्वमान्य सिद्धान्त हो । तर यसको अपवादको अवस्था पर्दैन भन्न सकिदैन । प्रस्तुत विवादमा पुनरावेदकले बैना कागजमा प्रत्यर्थीलाई जग्गा पारित गर्ने शर्तमा बैना रकम बुझी सोही मिति देखि हक भोग गर्न पाउने कुरा उल्लेख भएको आधारमा प्रत्यर्थी निवेदकले सो विवादित जग्गामा घर, टहरा र पर्खाल निर्माण गरी बसोबास गरेको देखिन्छ । उक्त बैना कागजलाई पुनरावेदकहरूले अन्यथा भन्न सकेको देखिँदैन । पुनरावेदक हरिबहादुरले बैना कागज गर्दा जग्गाको स्वामित्व पछि हस्तान्तरण गरिदिने शर्त राखेतापनि उक्त विवादित जग्गामा प्रत्यर्थीलाई तत्कालै घर टहरा निर्माण गरी बसोबास गर्न स्वीकृति प्रदान गरेको आधारबाट प्रत्यर्थीले घर टहरा निर्माण गरी

बसोबास गरी रहेको देखिँदा तथ्यगत रूपमा अपवादको रूपमा विशेष अवस्था देखा परेको छ ।

परिस्थिति र कार्यको परिणाम स्वरूप उत्पन्न विशेष अवस्थालाई केन्द्रविन्दुमा राखेर हेर्नु पर्दछ । त्यस प्रकार हेर्दा बैना कागजद्वारा सिर्जित हक अनुरूप घर टहरा बनाई बसोबास गरी रहेका निवेदक/प्रत्यर्थीलाई घर टहरा भत्काई हठात रूपमा बसोबासबाट उठाउँदा निजको नागरिक अधिकार ऐन, २०१२ र अन्य प्रचलित विधायिकी कानून प्रदत्त अधिकारमा आघात पुगी प्रत्यर्थीलाई अनावश्यक हैरानी पनि हुने हुँदा निषेधाज्ञाको आदेश जारी गर्न ईन्कार गर्न मिल्ने देखिएन ।

प्रस्तुत मुद्दामा माथि विवेचना गरिए अनुसार जग्गामा निवेदक/प्रत्यर्थीको स्वामित्व नभएता पनि बैना कागजद्वारा भोगसम्मको हक सिर्जित भएकोले त्यसको विद्यमानता रहेसम्म निवेदकले निवेदन दिन नपाउने भन्दा निजले कानूनी उपचार पाउने मार्ग नै बन्द हुने हुँदा उक्त आदेशसँग सहमत हुन सकिएन । अतः पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०६९।१०।१० मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । विपक्षीहरूको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन । प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार अभिलेख शाखामा बुझाई दिनु ।

का.मु. प्रधान न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत :- भीमबहादुर निरौला

कम्प्युटर :- गिता घिमिरे (गिरी)

ईति सम्बत २०७१ साल फाल्गुण महिना ११ गते रोज २ शुभम्----- ।